Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра слов'янської філології

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Декан філологічного факультету

_____ Євгенія ЧЕКАРЕВА

"__" червня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Культура мовлення

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань 03 Гуманітарні науки

спеціальність 035 Філологія

спеціалізація 035.034 Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – російська

вид дисципліни Вибіркова

факультет Філологічний

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філологічного факультету

«26» червня 2024 року, протокол № 15

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Олена МАСЛІЙ, кандидат філологічних наук, доцент закладу вищої освіти.

Програму схвалено на засіданні кафедри слов'янської філології

Протокол від «20» червня 2024 року № 15

Завідувач кафедри _____ Людмила ПЕДЧЕНКО

Програму погоджено з гарантом освітньої програми Мова і література (російська), літературне редагування і створення контенту

Гарант освітньої програми Тетяна ШЕХОВЦОВА

_____ Тетяна ШЕХОВЦОВА

Програму погоджено науково-методичною комісією філологічного факультету

Протокол від «25» червня 2024 року № 9

Голова науково-методичної комісії _____ Марія БОБРО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни **“Культура мовлення”** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки першого (бакалаврського) освітнього рівня вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія»
спеціалізації 035.03 слов’янські мови та літератури (переклад включно), перша – російська.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни **“Культура мовлення”** є дати уяву про фактори, що визначають вибір та організацію мовних засобів, які в певній комунікативній ситуації при дотриманні мовних норм та етики спілкування дозволяють забезпечити найбільший ефект у досягненні поставлених комунікативних завдань.

1.2. Основними **завданнями** вивчення дисципліни **“Культура мовлення”** є:

- представити систему мовних норм російської мови;
- визначити специфіку різних сфер комунікації та її зв’язок з характером мовного відбору;
- встановити принципи організації мовних засобів в єдине мовленнєве ціле (текст) у відповідності до специфіки сфери спілкування та завданнями комунікації визначеного типу;
- дати оцінку сучасній мовній ситуації та тенденціям, які визначають практику мовленнєвої поведінки;
- познайомити студентів з важкими випадками у сфері фонетичних, лексичних, словотвірних, морфологічних та синтаксичних норм сучасної російської мови, навчити їх мислити семантично та прагматично аргументовано у випадку вибору варіантів, сформувати навички стилістичної правки помилок.

Розвинути у студентів такі загальні та фахові компетенції:

ЗК 1. Здатність діяти із соціальною відповідальністю, розуміти основні принципи буття людини, природи, суспільства.
ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
ЗК 3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій, зокрема для вирішення стандартних завдань у практичних ситуаціях.
ЗК 6. Здатність працювати в команді та автономно.
ЗК 8. Дотримання етичних принципів як з точки зору професійної чесності, так і з точки зору розуміння можливого впливу досягнень з філології на соціальну сферу.
ЗК 9. Здатність інтерпретувати інформацію в усній формі, перекладати та реферувати її письмово.
ЗК 10. Здатність усно та письмово спілкуватися українською та російською мовами.
ЗК 12. Набуття гнучкого мислення, відкритість до застосування філологічних знань в широкому діапазоні можливих місць роботи та повсякденному житті.
ФК 1. Здатність володіти базовими знаннями в галузі професійно-орієнтованих гуманітарних наук в обсязі, необхідному для здійснення професійної науково-дослідної та викладацької діяльності.
ФК 3. Здатність розуміти процеси розвитку мовних і літературних процесів, їх зв’язку з суспільством, уміти використовувати ці знання в педагогічній діяльності.
ФК 4. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв’язання професійних завдань.
ФК 5. Розуміння основних проблем дисциплін, що визначають конкретну філологічну галузь, їх взаємозв’язку в цілісній системі знань.
ФК 6. Здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних, літературних фактів, інтерпретації та перекладу тексту.

ФК 7. Здатність реалізовувати знання з основних понять і концепцій сучасної мовознавчої і літературознавчої науки, вільно оперувати мовознавчим та літературознавчим матеріалом.
ФК 8. Здатність створювати усні й письмові тексти різних жанрів і стилів державною, російською та іноземними мовами.
ФК 9. Здатність створювати, перекладати та редагувати текстовий контент.
1.3. **Кількість кредитів**: денна форма навчання – 5 кредити; заочна форма навчання – 5 кредитів.
1.4. **Загальна кількість годин**: денна форма навчання – 150 годин; заочна форма навчання – 150 годин.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	4-й
Семестр	
7-й	7-й
Лекції	
32 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
	–
Самостійна робота	
102 год.	138 год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані **результати** навчання.
Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких програмних результатів навчання:
ПРН 1. Розрізняти світобачення і світорозуміння кожної культурно-історичної епохи, орієнтуватися у полікультурному середовищі; усвідомлювати різноманітність культурних традицій, сучасні підходи до мультикультуризму і культурного багатоманіття.
ПРН 2. Вміти самостійно набувати знання в різних галузях сучасної науки та застосовувати їх у професійній діяльності; вміти працювати автономно та в колективі.
ПРН 4. Вміти працювати з інформацією: інтерпретувати, перекладати та реферувати її в усній та письмовій формі.
ПРН 5. Володіти базовими знаннями з філологічних наук; вільно володіти мовознавчою та літературознавчою метамовами; вміти аналізувати мовні та літературні явища; вміти використовувати досягнення сучасної лінгвістики, літературознавства та перекладознавства.
ПРН 6. Аналізувати російські та українські тексти різних типів; розпізнавати семантично споріднені морфологічні та синтаксичні явища в російській і українській мовах з метою професійних дій при перекладі з обох мов; виконувати переклад з російської мови на українську та з української мови на російську.
ПРН 7. Вміти створювати усні й письмові тексти різних жанрів і стилів; виявляти стилістичні, смислові, композиційні та технічні вади тексту та редагувати його.

ПРН 8. Створення та редагування текстового таргетованого контенту, знання та володіння анотуванням, СЕО-технологіями, копірайтингом, рерайтом тощо.
ПРН 9. Знати методи та інструментальні засоби комп'ютерних технологій пошуку, обробки, подання, зберігання і захисту наукової інформації.
ПРН 10. Вміти користуватися системою Windows, офісними технологіями (MS Office), додатковими пакетами, системами оптичного розпізнавання, програмами статистичної обробки текстів.
ПРН 11. Вміти вичитувати та готувати до друку різні види рукописів, що написані російською та українською мовами; володіти навичками коректорської та редакторської роботи у видавництвах різного напрямку (періодики, художньої, наукової та навчальної літератури).

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Культура мовлення у контексті сучасних лінгвістичних знань
Тема 1. Базові передумови культури мовлення та основні проблеми у цій галузі.
Культура мовлення як наукова та прикладна дисципліна. Предмет та завдання дисципліни. Складники культури мови.
Тема 2. Ортологічний аспект культури мови. Нормализація мови як прикладний аспект лінгвістики. Практична стилістика як база культури мовлення. Мовна норма та її кодифікація.
Тема 3. Кодифікація мовної норми як прикладний аспект культури мовлення. Мовні та стилістичні помилки як відхилення від норми.
Тема 4. Загальні принципи вибору слова.
Тема 5. Конотативний план мовленнєвого знаку.
Тема 6. Стиль як мовна категорія. Знижений регістр спілкування у контексті сучасної мовної ситуації. Функціональна диференціація російської мови.
Тема 7. Розмовна сфера у функціональній парадигмі мови. Транспозиція елементів розмовного стилю до інших сфер спілкування.
Тема 8. Культура наукової та професійної мови. Етичні та композиційні засади організації наукових текстів.
Тема 9. Культура ділового мовлення. Стилістичні потенції та стилістичні витрати транспонування форм ділової мови в інші сфери спілкування.
Тема 10. Засоби масової комунікації як тип спілкування. Експресія та стандарт як базові принципи організації масової комунікації.
Розділ 2. Комунікативний та етичний складники культури мовлення
Тема 11. Мовленнєва взаємодія: прагматичний аспект. Типи мовленнєвих актів та композиційні форми мови. Структура мовленнєвого акта.
Тема 12. Комунікативний підхід до питань культури мови та його основні поняття. Комунікативний акт. Умови успішного спілкування.
Тема 13. Культура дискутивно-полемічного мовлення. Суперечка та дискусія як різновиди критичного дискурсу.
Тема 14. Мовленнєвий етикет. Категорія ввічливості та її ступінь.
Тема 15. Національний стиль комунікації та фактори, які його формують.
Тема 16. Лінгвокультурний аспект категорії ввічливості. Порівняння національних стилів комунікації.

4. Структура навчальної дисципліни.

Назви модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1												
Тема 1	9	2	1	-	-	6	9	1	1			8
Тема 2.	9	2	1	-	-	6	9	1	1			8
Тема 3.	9	2	1			6	9	1	1			8
Тема 4.	9	2	1			6	9	1	1			8
Тема 5.	9	2	1			6	9	1				8
Тема 6.	9	2	1			6	9	1				8
Тема 7.	9	2	1			6	9	1				9
Тема 8.	9	2	1			6	9	1				9
Тема 9.	9	2	1			6	9					9
Тема 10.	9	2	1			6	9					9
Разом	90	20	10			60	90	8	4			84
Розділ 2												
Тема 11.	10	2	2			6	10					9
Тема 12.	10	2	2			6	10					9
Тема 13.	10	2	2			6	10					9
Тема 14.	10	2	2			6	10					9
Тема 15.	10	2	2			6	10					9
Тема16.	10	2	2			6	10					9
Разом	60	12	12			36	60					54
Усього годин	150	32	22			96	150	8	4			138

6. Теми практичних занять.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Культура мовлення як наукова та прикладна дисципліна.	1
2.	Мовна норма та її кодифікація.	1
3.	Мовні та стилістичні помилки як відхилення від норми.	4
4.	Загальні принципи вибору слова.	1
5.	Конотативний план мовленнєвого знаку.	1
6.	Функціональна диференціація російської мови.	1
7.	Розмовна сфера у функціональній парадигмі мови.	1
8.	Культура наукової та професійної мови.	2
9.	Культура ділового мовлення.	2

10.	Засоби масової комунікації як тип спілкування.	2
11.	Типи мовленнєвих актів та композиційні форми мови. Структура мовленнєвого акта.	1
12.	Комунікативний підхід до питань культури мови та його основні поняття.	1
13.	Культура дискутивно-полемічного мовлення.	1
14.	Мовленнєвий етикет.	1
15.	Національний стиль комунікації.	1
16	Порівняння національних стилів комунікації.	1
	Разом	22

8. Самостійна робота.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Пропрацювання лекційних матеріалів	17
2	Самостійне вивчення навчальної та наукової літератури	17
3	Підготовка до практичних занять	46
4	Підготовка до контрольної роботи	6
5.	Підготовка до залікової роботи	10
	Разом	96

6. Індивідуальні завдання

–

7. Методи навчання

Лекції, проблемні лекції з елементами дискусії, наочна демонстрація матеріалу у формі презентацій, практичні завдання, самостійна робота пошукового характеру, самостійна робота творчого характеру, репродуктивне оповідання.

8. Методи контролю

Рейтингова система оцінки успішності студентів складається з поточного (робота на практичних заняттях, контрольна робота) і підсумкового (іспит) контролю.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Екзаменаційна робота	Разом
Розділ 1	Розділ 2	Контрольна робота	Індивідуальне завдання		100

Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	Т7	Т8	Т9	Т10	Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6				
2	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	20		40	

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70–89	добре	
50–69	задовільно	
1–49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література

Базова література:

1) Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів: Світ, 2003. 432 с.
2) Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (Стилістика та культура мови). Київ: Довіра, 1999. 435 с.
3) Капелюшний А. О. Практична стилістика української мови: навч. посібник. Львів: ПАЮ, 2007. 400 с.
4) Культура русской речи: учебник для вузов. М., 1998. 549 с.
5) Культура русской речи: энциклопедический словарь-справочник. М.: Флинта: Наука, 2003. 838 с.
6) Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилістика української мови: підручник / за ред. Л. І. Мацько. Київ: Вища шк., 2003. 462 с.
7) Пономарів О. Д. Культура слова: Мовностилістичні поради: навч. посібник. Київ: Либідь, 2001. 240 с.
8) Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови: підручник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.
9) Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. Львів: Фенікс, 1996. 368 с.

Допоміжна література

1) Антисуржик: посібник / за заг. ред. О. Сербенської. Львів: Світ, 1994. 152 с.
2) Бабич Н. Д. Сила мовленого слова: Науково-публіцистичні нариси з культури української мови. Чернівці: Рута, 1996. 176 с.
3) Ботвина Н. В. Офіційно-діловий та науковий стилі української мови: навчальний посібник. Київ: АртЕк, 1999. 264 с.
4) Грайс Г.С. Логика и речевое общение. // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. XVI. – М.,1985. – с. 217-237.
5) Елистратов В.С. “Сниженный язык” и “национальный характер” // Вопросы философии. – 1998. – №5. – с. 55-61.

6) Жельвис В.И. Поле брани. Сквернословие как актуальная проблема. – М., 1997.
7) Капелюшний А. О. Редагування в засобах масової інформації: навчальний посібник. Львів, 2005. 304 с.
8) Капелюшний А. О. Стилістика й редагування: Практичний словник-довідник журналіста. Львів: ПАІС, 2002. 576 с.
9) Культура української мови: довідник / за ред. В. М. Русанівського. Київ: Либідь, 1990. 304 с.
10) Поварнин С. Спор. О теории и практике спора. // Вопр. философии. – 1990. – №3.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

Національна бібліотека ім.В.Вернадського, електронний каталог періодичних видань. http://www.nbuv.gov.ua/
Електронна бібліотека інституту журналістики Київського національного університету ім.Т.Г.Шевченка. www.journlib.univ.kiev.ua.
Офіційний сайт Книжкової палати України. http://www.ukrbook.net./
Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. Київ: Либідь, 1991. 256 с.
https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=4002
Блог професора О. Пономарева: https://www.bbc.com/ukrainian/topics/ponomariv.

Вирган І. О. Пилинська М. М. Російсько-український словник сталих виразів. Харків: Прапор, 2000. 864 с. http://stalivyrazy.org.ua/search.php?fullname=%F7%E0%E4&submit=%D8%F3%EA%E0%F2%E8
Волощак М. Правильно – неправильно. Довідник з українського слововживання: За матеріалами засобів масової інформації. Київ: Вид. центр «Просвіта», 2003. 160 с. URL: http://nepravylno-pravylno.wikidot.com/about.
Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. Київ: КММ, 2014. 124 с. URL:http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/Structure/Departments/Department3/employees/Pages/horodenska.aspx. Видання друге, істотно доповнене. К.: КММ, 2019. 208 с.
Збірник «Культура слова»: https://ks.iul-nasu.org.ua/
Караванський С. Російсько-український словник складної лексики. Львів: БаК, 2006. 526 с. https://archive.org/details/karavanskyj2016/page/5/mode/2up
Культура мови на щодень / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Довіра, 2000. http://kulturamovy.univ.kiev.ua/
Мова – ДНК нації / освітній проєкт: https://ukr-mova.in.ua/
Писати правильно – легко.
https://onlinecorrector.com.ua/uk/%d0%bf%d0%be%d0%bc%d0%b8%d0%bb%d0%ba%d0%b8/
Рижко О. М. Практична стилістика: навчальний посібник. Київ: НАУ, 2010. 320 с. URL: https://docplayer.net/64626630-O-m-rizhko-praktichna-stilistika.html.
Словник української мови онлайн (т. 1-11):
http://sum.in.ua/s/
Чак Є. Д. Чи правильно ми говоримо? Київ: Освіта, 1997. 240 с.
http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001834